

EKONOMICKÁ INFORMÁCIA O TERITÓRIU

Turecká republika

[Všeobecné informácie o krajine](#)

2019

I. ZÁKLADNÉ EKONOMICKÉ INFORMÁCIE

---

a) Základná charakteristika hospodárstva

Turecko je celosvetovo 17. (13. v PPP) a v Európe 8. najväčšou ekonomikou. Vďaka svojej polohe a ekonomickému potenciálu patrí k významným partnerom Európskej únie, s ktorou má uzatvorenú Dohodu o colnej únii. Turecko je s 3,8 % podielom na celkovom importe EÚ a 4 % podielom na exporte 5. najväčším obchodným partnerom EÚ.

Turecká ekonomika sa v minulom roku výrazne zmenila. Hospodárska aktivita posilnená silnými verejnými výdavkami v prvom polroku prudko rástla až do prezidentských a parlamentných volieb v júni 2018. Ekonomická nerovnováha sa zintenzívnila v tandeme, pričom deficit bežného účtu a inflácia prudko stúpali. Spolu s váhajúcou centrálnou bankou (pod tlakom prezidenta) začala klesať dôvera investorov.

Líra (TRY), ktorá už bola pod tlakom od začiatku roka spolu s ďalšími menami rozvíjajúcich sa trhov začala prepadať. Menová kríza vypukla v auguste po oznámení US prezidenta D. Trumpa o zdvojnásobení taríf na dovoz ocele a hliníka. Kríza vyvolala (aj keď oneskorenú) odozvu vo forme prudkého zvýšenia referenčnej sadzby Centrálnej banky a prísľubu nového ministra financií o prísnom dodržiavaní fiškálnej disciplíny. Táto prísnejšia politická pozícia stabilizovala TRY, infláciu a bežný účet sa zvýšil. Vplyv pádu meny a vyšších úrokových sadzieb však ochladil ekonomickú aktivitu a turecké hospodárstvo kleslo v IV.Q 2018 a následne aj v I.Q 2019, čím sa de facto dostalo do recesie.

Vláda bola na zastavenie deprivácie líry (TRY) a rastu inflácie nútená sprísniť fiškálnu politiku a dodržiavať rozpočtovú disciplínu, čo sa odrazilo na verejných investíciách a v kombinácii s poklesom domácej spotreby, zvýšením referenčnej sadzby FED (turecký finančný sektor je závislý na krátkodobom externom financovaní) a slabším globálnym dopytom TR hospodárstvo v 3Q 2018 dosiahlo pokles o 3 %, v 1Q 2019 pokles o -1,7 % HDP a v 2Q sa odhaduje znovu pokles na úrovni -1,2 % HDP. Očakáva sa, že HDP Turecka v roku 2019 klesne o -2,6 % a v roku 2020 bude rásť 1,6 % tempom. Najväčšími výzvami zostávajú vysoká inflácia, slabá líra (TRY), rastúci deficit bežného účtu platobnej bilancie a verejných financií a slabá odolnosť voči vonkajším vplyvom.

Riešenie ekonomickej situácie sa dokonca stalo ústrednou témou komunálnych volieb (31. 3. 2019). Ministerstvo financií v tejto súvislosti predstavilo (10. 4. 2019) dlho očakávaný nový hospodársky program. Reformy adresujú riešenie naliehavých otázok finančného sektora a inflačných tlakov a výhľadovo reformy súdnictva, daňového režimu, dôchodkového systému, poľnohospodárstva, logistiky a cestovného ruchu, ktoré budú rozpracované samostatne. Ministerstvo financií vydá 28 mld. TRY (5 mld. USD) vládnych dlhových cenných papierov na posilnenie bilancií štátnych bánk, čo predstavuje približne tretinu z celkovej sumy toxických úverov. Je pravdepodobné, že vláda bude naďalej uprednostňovať určité sektory (stavebníctvo a infraštruktúra) ako kľúčové piliere hospodárskej politiky a hnacie sily investícií a dopytu.

Súčasný hospodársky model Turecka založený na akumulácii kapitálu sa už ukázal ako neudržateľný a ekonomike bude trvať určitý čas, kým sa zbaví dôsledkov krízy. Je potrebná úplná reštrukturalizácia súčasného ekonomického modelu, ktorý bol nastavený na potreby ekonomiky v roku 2002 a mal by byť nahradený novým. Investície a export by mali byť viac orientované na vyspelé technológie s vysokou náročnosťou výroby (podiel hi-tech na exporte v r. 2017 bol len 3,5 %, priemer OECD je 18 %). Zdroje energie musia byť diverzifikované s väčšou orientáciou na lokálne zdroje (lignit a obnoviteľné zdroje energie). Kapitálové toky musia byť regulované, aby efektívnejšie reagovali potrebám ekonomiky. Členstvo v EÚ by sa malo opätovne stať prioritou, aj keď k nemu nedôjde je potrebné

harmonizovať súdny systém a vzdelávanie. Je potrebná digitalizácia štátnej správy, najmä štátnej pokladne a vytvorenie vhodných nástrojov na financovanie rozvoja.

Líra (TRY) je jednou z najhoršie vyvíjajúcich sa mien rozvíjajúcich sa ekonomík. V súvislosti s prísnu finančnou disciplínou vlády na jej posilnenie deficit bežného účtu klesol na 0,59 mld. USD.

Financovanie vládnych stimulov na podporu hospodárstva, vojenská intervencia v Sýrii a modernizácia armády majú negatívny dopad na verejné financie. Čistý zahraničný dlh krajiny v roku 2018 dosiahol 282,1 mld. USD. Verejný dlh tým narástol z 27,5 % HDP v roku 2015 a 28,3 % v 2016 na 33 % HDP v roku 2017.

TR má s priemerným vekom 30,5 roka jednu z najmladších populácií v Európe. Po Rusku, Nemecku, Veľkej Británii a Francúzsku disponuje Turecko 5. najväčšou pracovnou silou v Európe.

Základné makroekonomické indikátory

Ukazovateľ	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
HDP (v mil. USD)	810	799	856	851	766	706
Rast HDP (v %)	2,9	4,0	3,2	7,4	2,6	-2,6
HDP na obyvateľa (v USD)	10 537	11 525	10 807	10 817	9 346	8 506
Miera inflácie (v %)	8,9	7,7	8,5	11,9	20,3	19,5
Miera nezamestnanosti (v %)	9,6	10,2	11,3	10,4	13,5	14,7
Rozpočtový deficit (% HDP)	-1,1	-1	-1,3	-1,5	-1,9	1,8
Verejný dlh v (% HDP)	28,8	27,6	28,3	28,3	32,3	35,2

Ďalšie ekonomické indikátory

Ekonomický indikátor	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Prílev PZI (v mld. USD)	12,5	16,9	12,3	10,8	13,2	N/A
Náklady na prac. silu (v TRY)	1 134	1 273,5	1 647	1 777,5	2 029,5	2 558,4
Náklady na prac. silu (v EUR)	401	401	444	390	334	391
Minimálna mzda (v EUR)	286,6	321,9	416,2	477,5	388,5	388,0
Platobná bilancia (% HDP)	-4,7	-3,7	-3,8	-5,6	-3,5	N/A
Platobná bilancia (v mld. USD)	-63,6	-43,6	-32,1	-47,1	-55,3	-12,8
Výdaje na R&D (% HDP)	0,86	0,88	0,94	0,96	N/A	N/A
Devízové rezervy (mld. USD)	130,5	117,9	106,1	128,6	139,7	92,8

Zdroj: MMF, SB, OECD, UNCTAD, EUROSTAT, TUIK

b) Hlavné odvetvia hospodárstva

Podiel jednotlivých sektorov národného hospodárstva na tvorbe HDP sa v ostatných rokoch výrazne nemení. Podiel služieb rastie na úkor priemyselnej výroby. Poľnohospodárstvo stále zamestnáva zhruba štvrtinu ekonomicky aktívneho obyvateľstva.

Podiel sektorov na tvorbe HDP za ostatných 5 rokov

(v %)	2014	2015	2016	2017	2018
Poľnohospodárstvo	8,0	8,1	8,6	6,8	8,8
Priemysel	27,1	27,7	27,1	31,8	37,2
Služby	64,9	64,2	64,3	61,4	54

- **Poľnohospodárstvo** a jeho podiel na tvorbe HDP Turecka postupne klesá a v roku 2018 predstavoval 8,8 %. Sektor napriek tomu zamestnáva približne štvrtinu ekonomicky aktívneho obyvateľstva. V roku 2005 v poľnohospodárstve pracovalo ešte zhruba 33 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva a na tvorbe HDP sa podieľalo 11,4 %. Až 60 % pôdy patrí veľkým vlastníkom (nad 100 ha). Zhruba polovicu poľnohospodárskej pôdy zaberajú pastviny, z čoho vyplýva veľký význam živočíšnej výroby (chov oviec, kôz a

hovädzieho dobytku). Orná pôda zaberá zhruba 34 % tureckého územia. Rastlinná výroba je orientovaná najmä na pestovanie pšenice, jačmeňa, žita a kukurice. Ďalej sa pestuje tabak, bavlna, cukrová trstina, čaj, mak, vinná réva, figy, lieskové oriešky, citrusové plody. Turecko je plne sebestačné v produkcii potravín, časť svojej poľnohospodárskej produkcie vyváža (tabak, bavlna, sušené ovocie, citrusové plody). Turecko má ambíciu zaradiť sa do roku 2023 medzi top päť poľnohospodárskych výrobcov na svete.

- **Priemysel** zaznamenáva v ostatných rokoch dynamický rozvoj. Na HDP sa podieľal v roku 2018 37,2 % a zamestnáva takmer pätinu ekonomicky aktívneho obyvateľstva. K najvýznamnejším odvetviam patrí výroba spotrebnej elektroniky a domácich spotrebičov, automobilový priemysel, Textilný a odevný priemysel, metalurgia, a obranný priemysel. Automotív je posledných 12 rokov najväčšou položkou tureckého vývozu. V roku 2018 celkový export automobilového priemyslu rástol o 11 %, produkcia klesla o 9 % na 1,55 mil. vozidiel (vrátane úžitkových vozidiel), z toho výroba automobilov predstavovala 1 mil. kusov. Prototyp prvého domáceho tureckého vozidla by mal byť dokončený v roku 2019 a s výrobou sa začne do roku 2021. Na vývoji sa podieľa joint venture piatich miestnych firiem – Anadolu Group, BMC, Kiraca Holding, Turkcell a Zorlu Holding. Hodnota exportu TR automobilového priemyslu v roku 2018 dosiahla historické maximum na úrovni 31,6 mld. USD., čo predstavuje medziročný rast o 11 %. Na celkovom exporte TR sa automotív, najvýznamnejší sektor TR exportu podieľa 18 %. Najväčším exportným trhom bola EÚ s 78 % podielom, z toho najmä DE, FR a IT.
- **Služby** v roku 2018 predstavovali zhruba 54 % podiel na tvorbe HDP. Pozitívne výsledky v priemysle, ako aj v dovoze spôsobili tiež rast v službách a to hlavne v oblasti veľkoobchodu, telekomunikáciách a preprave. Služby budú mať aj naďalej mierne rastúcu tendenciu na tvorbe HDP. Služby v ostatných rokoch zamestnávajú skoro polovicu ekonomicky aktívnej populácie. K najvýznamnejším patrí odvetvie prepravy a logistiky, cestovného ruchu a finančný sektor. Príjmy z cestovného ruchu v TR v roku 2018 dosiahli 29,5 mld. USD, medziročný nárast o 12,3 %. Priemerné výdavky na jedného turistu dosiahli 647 USD. Celkový počet turistov, ktorí navštívili TR v roku 2018 medziročne rástol o 18,1 % a dosiahol 46,1 mil. turistov, z čoho 6,6 mil. boli tureckí občania žijúci v zahraničí. Najnavštevovanejšou destináciou bol Istanbul s 13,4 mil. turistov (34 %) a letovisko Antalya s 12,4 mil. zahraničnými návštevníkmi. Najviac turistov pochádzalo z RU, DE, BG, UK a GR. Príjmy z turizmu v roku 2018 v TR rástli o 12,8 % a dosiahli 29,5 mld. USD. Priemerné výdavky na cestujúceho predstavovali 647 USD.

c) Členstvo v medzinárodných organizáciách a účasť v integračných procesoch

Turecko je súčasťou týchto medzinárodných, bilaterálnych a multilaterálnych zoskupení a dohôd:

- United Nations Organization
- NATO, Turecko je členom od roku 1952
- Council of Europe
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development), Turecko je jedným zo zakladajúcich členov
- Associate Member of European Union
- WTO (World Trade Organization)
- ILO (International Labor Organization)
- ECO (Economic Cooperation Organization)
- OIC (Organizácia islamskej konferencie)
- BSEC - Organizácia čiernomorskej hospodárskej spolupráce, spolupráca 11 krajín v oblasti Čierneho mora
- IBRD (International Bank for Reconstruction and Development)
- IMF a MIGA
- EBRD (European Bank for Reconstruction and Development)
- Asian Development Bank

- Islamic Development Bank
- OBSE (Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe)
- G-20 (Skupina ekonomicky najsilnejších krajín sveta)
- ZEÚ, Západoeurópska únia (TR je pridruženým členom od r. 1992)
- EÚ, Turecko je pridruženým členom, pričom od 1.1.1996 platí colná únia TR-EÚ v priemyselných tovaroch, nie v AGRI produktoch

II. PODPORA OBCHODU A PODNIKANIA

---

a) Podnikateľská legislatíva

Finančná a daňová legislatíva je menej prehľadná, často sa meniaci. Veľká časť daňovej, finančnej a pracovno-právnej legislatívy je dostupná len v tureckom jazyku.

• Daňový systém

podlieha častým zmenám. V zásade má 3 piliere:

1. Dane z príjmu:

- fyzických osôb (progresívna daň od 15 do 35 %, progresívne zdaňovanie),
- daň z príjmu právnických osôb/korporácií (sadzba 22 %)

2. Spotrebné dane:

- DPH (označovaní ako KDV), závisí od tovaru, pohybuje sa od 1 do 18 %, avšak väčšina položiek má 18 % daň. 1 % sa vzťahuje na vybrané poľnohospodárske produkty, 8 % zväčša na základné potraviny, obuv a odevy a od 1.1.2008 z 18 % na 8 %, rovnako na služby v cestovnom ruchu.
- špeciálna spotrebná daň (označovaná ako OTV) na 4 skupiny tovarov: o.i. ropné deriváty, lubrikačné oleje, druhú skupinu tvoria automobily, motorky, lietadlá, helikoptéry a jachty, tretiu: tabak, tabakové výrobky, alkoholické nápoje a do poslednej spadajú luxusné výrobky)
- dane bánk a poisťovacích spoločností (BITT) vo výške 5 % (oslobodené od DPH)
- poštová daň (od 0,15 do 0,75 %)

3. Majetkové dane:

- daň z pôdy a nehnuteľností (vo všeobecnosti od 0,1 do 0,6 % ročne, napr. byty 0,1 %, ostatné stavby 0,2 %, pôda 0,1 %, stavebný pozemok bez stavby 0,3 %, farmárska pôda 0 %).

V prípade predaja, daň z predaja nehnuteľnosti predstavuje 1,5 %, platí aj predávajúci aj kupujúci.

- daň z dedičstva a darovacia daň (od 15 do 30 %)
- environmentálna daň (závisí od miestnych orgánov)

Bližšie informácie je možné nájsť na stránke Daňového riaditeľstva TR <http://www.gib.gov.tr>.

• Podmienky zriadenia kancelárie, reprezentácie, spoločného podniku

Turecká vláda schválila Zákon o priamych zahraničných investíciách (Foreign Direct Investment Law), ktorým zjednodušuje procedúry pri zakladaní firiem so zahraničnou majetkovou účasťou a zrovnoprávňuje domácich a zahraničných investorov (rovnaké práva a povinnosti vyplývajú z tureckého Obchodného zákonníku - Turkish Commercial Code). Zahraničné spoločnosti v TR môžu nadobúdať nehnuteľnosti, zahraničné fyzické osoby tiež (pokiaľ existuje reciprocita), zahraničné spoločnosti môžu zamestnávať cudzincov (musia mať pracovné povolenie).

Obchodný zákonník rozlišuje nasledujúce typy spoločností:

- *Merchant (Single Proprietorship)*, fyzická osoba, ktorá prevádzkuje obchodné zariadenie je akceptovaná ako firma,
- *Joint Stock Company*, základný kapitál vo forme akcií v minimálnej hodnote 50 tis. TL, min. 1 akcionár (fyzická, alebo právnická osoba),
- *Limited Liability Company*, minimálne 10 tis. TL a jeden spoločník, ručí do výšky nesplateného vkladu,
- *Commandite Company*, min. výška kapitálu nie je určená. Komplementári ručia celým svojím majetkom, komanditi do výšky nesplateného vkladu,
- *Collective Company*, združenie fyzických osôb, založené na prevádzkovaní obchodných aktivít pod spoločným menom. Min. výška kapitálu nie je určená. Partneri ručia celým svojím majetkom.

Povolenie od Ministerstva priemyslu a obchodu je potrebné pri zakladaní nasledujúcich spoločností: bánk, súkromných finančných ústavov, poisťovní a lízingových spoločností, holdingov, zmenární, verejných skladov, zón voľného obchodu a spoločností ktorých aktivity podliehajú Zákonom o kapitálovom trhu.

Založenie a registrácia firmy trvá jeden deň, najskôr treba vyplniť Registračný formulár spoločnosti a následne notársky overenú zápisnicu. Do Centrálnej banky, alebo štátnej banky uložiť 0,04 % hodnoty kapitálu spoločnosti a odovzdať registračný formulár spoločnosti

na registračné oddelenie miestnej obchodnej komory.

Viac informácií je možné nájsť na stránke <http://www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/Pages/10Reasons.aspx>

b) Programy podpory zahraničného obchodu, technickej a finančnej pomoci, projekty regionálnej spolupráce

Proexportné programy sú zabezpečované prostredníctvom tureckej Eximbanky, www.eximbank.gov.tr, ktorá spolupracuje s partnerskými inštitúciami v jednotlivých krajinách, ako aj s medzinárodnými finančnými inštitúciami: EBRD, Ázijskou rozvojovou bankou, Islamskou rozvojovou bankou a MIGA pri financovaní vývozných a dovozných úverov, poisťovaní a zaisťovaní vývozných úverov a poskytovaní záruk na vývozy a dovozy. Eximbanka podporuje exportérov, exportne orientovaných výrobcov, ako aj zahraničných investorov pomocou krátko, stredno- a dlhodobých hotovostných a bezhotovostných úverových programov. Eximbanka taktiež ponúka krátkodobé a dlhodobé poistné programy pokrývajúce komerčné a politické riziká, teda kryje celú škálu rizík, ktoré môžu spôsobiť nezaplatenie pohľadávok z vývozného kontraktu zo strany zahraničného dlžníka. Poistné programy pokrývajú 150 krajín a prémie pre Eximbanku sa pohybuje vo výške 0,2-0,4 % podľa krajiny určenia. Maximálna doba poistenia je 5 rokov.

Podpora zahraničného obchodu existuje vo viacerých oblastiach:

- Podpora vedy a výskumu; pod záštitou TÜBİTAKu, Výskumná vedecká a technologická rada (má rôzne programy) www.tubitak.gov.tr;
- Podpora MSP prostredníctvom KOSGEB (Organizácia priemyselného rozvoja malých a stredných podnikov, <http://www.kosgeb.gov.tr>) napr. konzultácie, testovanie, technologický výskum, informačný networking, miestny ekonomický výskum, tréningové programy, zahraničné cesty do zámorských regiónov, obchodné rozvojové centrá, PC softvér, podpora infraštruktúry, atď.;
- Vládna podpora exportu, podporujúca výskum a rozvoj, tréningové programy na prieskum trhu a podporu zamestnanosti, otváranie a prevádzkovanie zámorských kancelárií/skladov a propagáciu značkových výrobkov, vytváranie tureckých značiek

na zámorských trhoch, vrátane vytváranie imidžu „Made in Turkey“, účasti na zámorských veľtrhoch a výstavách;

- Energetická podpora vybraných regiónov (vyplývajúca zo Zákona 5084 a 5350);
- Podpora technologických rozvojových zón, vyplývajúca zo zákona 4691 (podpora vzniku technologických parkov s vysokým know-how, technologicky intenzívnou produkciou, vysokým stupňom podnikateľského riadenia);
- Podpora voľných zón daňovými úľavami;
- Podpora podnikania poskytovaním daňových výnimiek (daň z príjmu, daň zo zisku) a iné výnimky.

Podrobnejšie informácie je možné nájsť na stránke www.invest.gov.tr.

c) Verejné obstarávanie

V Turecku existuje Úrad verejného obstarávania (PPA – Public Procurement Authority), ktorý je finančne a administratívne nezávislým regulačným orgánom, zodpovedným za reguláciu a monitorovanie systému verejného obstarávania. Bulletin verejného obstarávania je možné nájsť na stránke <http://www.ihale.gov.tr>.

Jednotlivé verejné súťaže sú vypisované rezortnými ministerstvami, resp. inými kompetentnými štátnymi inštitúciami. Základné informácie o tendroch sú dostupné aj na stránke Privatizačnej správy www.oib.gov.tr.

Centrálne finančná a kontrakčná jednotka MF TR www.cfcu.gov.tr.

Tendre v energetike sú dostupné na stránke <http://www.euas.gov.tr>.

d) Zmluvná základňa

SR uzavrela od r. 1993 s Tureckom nasledovné bilaterálne vládne zmluvy a dohody:

11.12.2014	Dohoda medzi vládou SR a vládou Tureckej republiky o medzinárodnej cestnej osobnej a nákladnej doprave
16.03.2007	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o hospodárskej spolupráci
11.11.2004	Zmluva medzi Slovenskou republikou a Tureckou republikou o právnej spolupráci v občianskych a obchodných veciach
12.12.2001	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o zamestnávaní rodinných príslušníkov pracovníkov diplomatických misíí, konzulárnych úradov a misíí pri medzinárodných organizáciách
17.11.2000	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o vzájomnej pomoci v colných otázkach
09.10.2000	Dohoda medzi Slovenskou republikou a Tureckou republikou o podpore a vzájomnej ochrane investícií (nová dohoda z 12. 10. 2009)
27.09.1999	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o vzájomnej ochrane a výmene utajovaných informácií a materiálov v obrannom priemysle
30.04.1998	Program kultúrnej, vzdelávacej, vedeckej a športovej výmeny medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky na roky 1998-2000
23.10.1997	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o spolupráci v obrannom priemysle
23.10.1997	Dohoda medzi Ministerstvom obrany Slovenskej republiky a Generálnym štábnom Ozbrojených síl Tureckej republiky vo vojenských oblastiach výcviku a vzdelávania
02.04.1997	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o spolupráci vo vojenských oblastiach výcviku, techniky a vedy
02.04.1997	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o

	leteckej doprave
02.04.1997	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o spolupráci pri ochrane životného prostredia
02.04.1997	Zmluva medzi Slovenskou republikou a Tureckou republikou o zamedzení dvojakého zdanenia a zabránení daňovému úniku v odbore daní z príjmov
06.06.1996	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o spolupráci v boji proti medzinárodnému terorizmu, nezákonnému obchodovaniu s drogami a inej organizovanej trestnej činnosti
22.04.1996	Dohoda medzi Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky a Ministerstvom zdravotníctva Tureckej republiky o spolupráci v oblasti zdravotníctva
27.04.1995	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky o vzájomnej spolupráci v oblasti vedy, vzdelávania, kultúry a športu

III. INVESTÍCIE, ENERGETIKA, VEDA A VÝSKUM

---

a) Priame zahraničné investície:

V Turecku platí zásada, že všetky sféry podnikania, ktoré sú prístupné súkromnému sektoru, sú otvorené aj pre zahraničný kapitál. Zákon upravujúci vstup zahraničného kapitálu do krajiny poskytuje zahraničným investorom rovnaké práva a povinnosti ako domácemu kapitálu. Súčasne garantuje prevod ziskov, poplatkov a honorárov. Uvedené podmienky vyplývajú z členstva krajiny v medzinárodných organizáciách ako OECD, ako aj z mnohých bilaterálnych dohôd o podpore a ochrane investícií. Slovensko podpísalo s Tureckom Dohodu o ochrane investícií dňa 23.12. 2003. Zmluva bola obnovená počas návštevy PREM R. Fica v Ankare dňa 12. 10. 2009.

Pre podporu prílevu PZI bola zriadená Turecká agentúra pre podporu investícií (www.invest.gov.tr), ktorá podlieha priamo predsedovi vlády. Ďalšou inštitúciou je Turecká medzinárodná asociácia investorov (www.yased.org.tr).

Čistý zisk spoločností a ich pobočiek je v TR predmetom 22 % zdanenia. Repatriácia zisku do zahraničia je možná po 15 % zdanení. Zisk firiem pôsobiacich v špeciálnych technických rozvojových zónach môže byť úplne alebo čiastočne oslobodený od dane zo zisku.

Podľa UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) je TR 22. najpopulárnejšou investičnou destináciou na svete. Prílev priamych zahraničných investícií (PZI) do tureckej ekonomiky v roku 2018 dosiahol 13,2 mld. USD. V porovnaní s predchádzajúcim rokom PZI rástli o 14 % z 11,5 mld. USD.

Investície z EU (najmä UK, NL, ES, DE, AT) predstavovali 68,6 % celkových PZI Turecka, USA majú 8,8 % podiel a 21,5 % PZI pochádza z Ázie (najmä krajiny perzského zálivu).

Najviac investícií smerovalo do finančného sektora (33,7 %), za ktorým nasledovali odvetvia priemyslu (24,1 %), energetiky (11,7 %), ICT (8,1 %), obchodu (6,4 %), dopravy (4,5 %) a stavebníctva (3,1 %).

V roku 2018 bolo v Turecku registrovaných 65 500 spoločností s medzinárodným kapitálom.

V Turecku pôsobí 39 spoločností so slovenským kapitálom, najmä v oblasti automobilového priemyslu, cestovného ruchu, veľkoobchodu, realít, strojárstva a energetiky, opačným smerom v SR registrujeme 36 tureckých firiem, ktoré podnikajú najmä v oblasti textilného priemyslu, služieb, automobilového priemyslu, gastronómie a spracovateľského priemyslu v celkovom objeme investícií 3,28 mil. EUR.

Turecko v súčasnosti realizuje veľký investičný program v oblasti rozvoja infraštruktúry. Počas uplynulého desaťročia investovali viac ako 90 mld. USD do niekoľkých projektov v oblasti

dopravnej infraštruktúry a tento trend bude pokračovať aj naďalej. Ministerstvo Dopravy v roku 2018 oznámilo, že štát plánuje investovať ďalších 64 mld. USD do rozvoja infraštruktúry na projekty výstavby mostov, diaľnic, tunelov, železníc a letísk. Približne 3 500 rôznych investícií predstavuje veľký potenciál pre projekty finančného sektora.

Turecká zdravotnícka infraštruktúra taktiež predstavuje lukratívne investičné príležitosti. TR od roku 2003 realizuje ambiciózne „Program transformácie zdravotníctva“, ktorý financuje prostredníctvom PPP projektov. V roku 2017 začali s realizáciou 21 takýchto projektov a v príprave je ďalších 31 projektov na výstavbu zdravotníckych zariadení rôznych veľkostí s celkovou kapacitou 42 000 lôžok.

Ďalším významným sektorom je energetika. Obnoviteľné zdroje sú najväčšou agendou Turecka. Ministerstvo energetiky a prírodných zdrojov TR oznámilo zámer zvýšiť inštalovaný výkon eolitickej energie na 10 000 MW a solárnej a geotermálnej na 3 000 MW do roku 2019.

b) Energetická politika krajiny

Energetický mix

Turecko patrí vo svetovom meradle k najrýchlejšie rastúcim energetickým trhom a ponúka výhodné príležitosti pre investorov. Spotreba energetických zdrojov za posledných 12 rokov rástla v priemere ročne o 5,7 % a do roku 2020 sa predpokladá s priemerným ročným rastom o 6 %. Jedinými významnými domácimi zdrojmi energie sú uhlie, voda a lignit (v roku 2013 boli potvrdené zásoby lignitu v objeme 1,8 mld. ton v provincii Konya). Vlastná produkcia ropy a zemného plynu je z hľadiska spotreby zanedbateľná, nakoľko pokryje 1,7 % národnej spotreby (760 mil. m³). Spoločnosť Turkish Petroleum (TPAO) v roku 2018 ťažila zo 73 vrtov a do februára 2019 dosiahla produkcia ropy historické maximum na úrovni 136 tis. barelov denne. Do konca roka plánujú ťažbu zo 137 vrtov. Turecko v poslednom období vykonáva intenzívne operácie v Stredozemnom mori. V októbri 2018 začali svoje prvé hlbokomorské vŕtanie v blízkosti Antalyy na pobreží Stredozemného mora.

Spotreba plynu v TR v roku 2018 klesla o 6 % a dosiahla 50 mld. m³, pričom odhad domácej spotreby do roku 2030 je 70 mld. m³. Dovoz plynu je pre TR zásadný z dôvodu uchovania ekonomickej stability. Z tohto pohľadu má veľký potenciál ťažba bridlicového plynu. V TR boli okrem doteraz známej oblasti na juhovýchode a západe krajiny nájdené ložiská bridlicového plynu v troch provinciách strednej Anatólie. Odhady uvádzajú cca. 5,8 bil. m³ plynu.

Výdavky TR na dovoz primárnych energetických zdrojov sa v roku 2018 zvýšil takmer o 15,6 % a dosiahli 42,99 mld. USD. Hlavnými príčinami rapidného zvýšenia sú nárast cien ropy, nakoľko Turecko dováža 90 % spotreby ropy a 99 % plynu.

Energetický strategický plán TR na roky 2015 až 2019 sa sústreďuje na zabezpečenie dostatočného množstva energetických zdrojov, na zníženie závislosti od dovozu energie, ako aj na energetickú efektívnosť. Aby TR vedelo pokryť stúpajúci energetický dopyt je potrebné zvýšiť investície do elektriny, zemného plynu a obnoviteľných zdrojov energie. TR sa ďalej snaží o zlepšenie investičného prostredia, ktoré majú zabezpečiť plánované reformy. V ostatnom období TR vo zvýšenej miere liberalizuje energetický sektor, hlavne v oblasti elektriny a zemného plynu.

Národný akčný plán energetickej efektívnosti TR predpokladá zníženie spotreby primárnej energie o 14 % do roku 2023. Vláda sa zaviazala investovať do opatrení na zvýšenie energetickej účinnosti stanovených plánom takmer 11 mld. USD. TR pokrýva iba 26 % celkovej spotreby energie z domácich zdrojov a je závislé na dovoze viac ako 90 % ropy a zemného plynu. TR si kladie za cieľ zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov na 30 % do roku 2023. V tejto súvislosti plánuje dobudovať 34 GW z vodnej, 20 GW eolitickej, 5 GW solárnej, 1,5 GW geotermálnej a 1 GW z biomasy.

Spotreba elektrickej energie v Turecku sa v roku 2018 zvýšila o 4,8 % a dosiahla 385 TWh a predpokladá sa, že spotreba v roku 2023 dosiahne 357,4 TWh. TR v roku 2018 prevádzkovalo

653 vodných, 42 uhoľných, 249 eolických, 48 geotermálnych, 320 plynových a paroplynových, 5 868 solárnych a 243 iných elektrární, vo výstavbe sú 2 jadrové elektrárne.

Súkromný sektor sa na výrobe elektrickej energie v Turecku v roku 2018 podieľal 64,7 %.

Ku koncu roka 2018 sa TR inštalovaný výkon skladal vodných zdrojov (31,9 %), zemného plynu (25,6 %), uhoľných (21,5 %), veterných (7,9 %), geotermálnej energie (1,4 %) a 5,9 % z iných zdrojov.

Podiel energetických nosičov na celkovej spotrebe energií (v %)

Energetický zdroj	2018
Zemný plyn	25,6 %
Ropa	1 %
Uhlie a lignit	21,5 %
Jadrové zdroje	0 %
Obnoviteľné zdroje energie	47,1 %

Podiel na výrobe elektriny (v %)

Energetický zdroj	2018
Tepelné elektrárne	48,1 %
Jadrové elektrárne	0 %
Obnoviteľné zdroje energie	47,1 %
Ropa	1 %
Zemný plyn	25,6 %
Uhlie a lignit	21,5 %

Prehľad existujúcej spolupráce v oblasti energetiky

Počas stretnutia ministra hospodárstva SR T. Malatinského s ministrom energetiky TR T. Yildizom 20. 8. 2014 v Ankare bolo podpísané Memorandum o porozumení a spolupráci v oblasti energetiky medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Tureckej republiky, podľa ktorého majú obe krajiny spolupracovať napríklad v oblasti obnoviteľných zdrojov, výstavby vodných či tepelných elektrární alebo v jadrovej energetike.

Potenciál rozvoja bilaterálnej (multilaterálnej) spolupráce

Podľa schváleného memoranda majú obe krajiny spolupracovať napríklad v oblasti obnoviteľných zdrojov či v jadrovej energetike.

Slovenská republika má možnosť poskytnúť Tureckej republike svoje doterajšie skúsenosti a odborníkov z oblastí budovania a prevádzkovania jadrových, tepelných a vodných elektrární, ako aj na úseku výskumu, technológií a inovácií v energetickom odvetví.

V bilaterálnych vzťahoch SR s Tureckom sa slovenské firmy môžu zúčastniť v tendroch v oblastiach: plynárenského priemyslu, energetického priemyslu, výstavby vodných a tepelných elektrární, rekonštrukcie pôvodne dodaných zariadení v projektoch, financovaných medzinárodnými finančnými inštitúciami.

Priority energetickej politiky Turecka

Ciele Turecka v oblasti energetiky do roku 2023 sú nasledovné:

- dosiahnuť 120 000 MW inštalovaného výkonu
- zvýšiť podiel OZE
- maximalizovať využitie hydroenergie
- zvýšiť kapacitu veternej energie na 20 000 MW
- výstavba elektrární na výrobu 600 MW geotermálnej a 3 000 MW solárnej energie

- predĺženie prenosovej sústavy na 60 717 km
- dosiahnuť 158 460 MVA sieťovej distribučnej kapacity
- zriadenie energetickej burzy
- výstavba jadrových elektrární (2 funkčné a 1 vo výstavbe)
- výstavba tepelnej elektrárne s kapacitou 18 500 MW

Turecko sa snaží znižovať svoju závislosť na dovoze plynu predovšetkým z Ruska výstavbou a rekonštrukciou uhoľných elektrární s využitím domácich uhoľných zdrojov a realizáciou výstavby jadrových elektrární. Vláda pripravila program pre súkromných investorov, ktorí môžu za zvýhodnených podmienok investovať do ťažby uhlia s jeho bezprostredným energetickým využitím. Do roku 2023 budú podľa ministerstva energetiky vyhlásené a uzavreté tendre na dodávky vo výške 25 mld. USD.

Turecko zatiaľ neprevádzkuje žiadne jadrové elektrárne, budúci energetický mix však nukleárnu energiu zahŕňa. Prvá plánovaná JE v lokalite Akkuyu pri Mersine. Situácia s nukleárnou energiou Turecka sa skomplikovala po tom, ako turecké konzorcium Cengiz-Kolin-Kalyon odstúpilo od projektu výstavby prvej jadrovej elektrárne v lokalite Akkuyu pri Mersine. (dôvodom na odstúpenie bola nízka cenová politika TR) Rosatom pokračuje vo výstavbe a hľadá partnera na financovanie nákladov, ktoré sú vyčíslené na 22 mld. USD. TR do budúcnosti plánuje s výstavbou ďalších dvoch JE, v lokalite Sinop na Čiernomorskom pobreží, ktorú postaví japonsko-francúzske konzorcium MITSUBISHI-AREVA a ďalšia JE je plánovaná v lokalite Igneada v blízkosti turecko - bulharskej hranice na pobreží Čierneho mora.

Energetická bezpečnosť krajiny

Turecko dováža viac ako 90 % spotreby surovej ropy a takmer 100 % zemného plynu. Celková závislosť od importu energie je 72 %. Výdavky Turecka na dovoz energetických zdrojov v roku 2018 dosiahli 42,99 mld. USD. Kľúčovou zložkou politiky Turecka je „energetická diplomacia“ voči krajinám vlastniacim 70 % overených svetových zásob týchto energetických zdrojov v regióne. Turecko má zmluvne zabezpečené dlhodobé dodávky plynu a ropy z Ruska, Iránu, Iraku, z Azerbajdžanu a z Turkménska. Tieto dohody a súvisiace projekty výstavby plynovodov a ropovodov posilňujú pozíciu Turecka ako kľúčovej tranzitnej krajiny, energetického koridoru do Európy a na ďalšie energetické trhy. Oblasť Ceyhan na Stredomorskom pobreží sa profiluje ako najdôležitejší ropný terminál v oblasti.

Podiel dovozu na celkovej spotrebe energií (Netto Import v %)

Energetický zdroj	2018
Zemný plyn	99,4 %
Ropa	92,3 %
Uhlie	87,8 %
Jadrové zdroje	0 %

Priority v dosahovaní energetickej bezpečnosti

Hlavným cieľom Turecka v oblasti energetiky je dosiahnutie energetickej bezpečnosti:

- diverzifikáciou trás dodávok energie,
- zvýšenie podielu obnoviteľných zdrojov energie (OZE); vrátane jadrovej energie,
- zvýšenie energetickej efektivity,
- prispieť k energetickej bezpečnosti Európy.

Hlavné energetické toky TR

Plynovod Trans Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP):

17. 3. 2015 bola zahájená výstavba plynovodu Transanatolian Natural Gas Pipeline (TANAP). Cez TANAP bude z Azerbajdžanu cez Turecko prúdiť do Európy zemný plyn v rámci druhej fázy ťaženia v plynovom poli Shah Deniz. Výstavba plynovodu by sa mala ukončiť v roku 2019. Plánovaná ročná prepravná kapacita plynovodu v začiatočnom štádiu prevádzky je 16 mld. m³, ktorá by sa mala zvýšiť na 23 mld. m³ do roku 2023 a 31 mld. m³ do roku 2026. Nakoľko má plynovod potenciál byť prepojený s výrobcami v Turkménsku a Kazachstane pomocou Transkaspického plynovodu (TCP), Azerbajdžan navrhuje navýšenie finálnej kapacity TANAPu na 60 mld. m³ (v prípade uvedenia do prevádzky TCP). Projekcia nákladov bola znížená z 11,7 mld. USD na 7,99 mld. USD. Plynovod TANAP s dĺžkou 1 841 km prechádza z východnej provincie Ardahan na hranici s GE do GR je najdlhšou časťou južného koridoru (SGC), ktorý spája pole Shah Deniz v AZ s Európou prostredníctvom SCP, TANAP a TAP. Celkovo bolo dokončených 93,5 % projektu. Počiatočná kapacita TANAP bude 16 mld. m³ plynu ročne, postupne sa zvýši na 31 mld. m³. Do Turecka bude dodaných približne 6 mld. m³ a zvyšný objem je určený pre odberateľov z EÚ. TANAP začne s dodávkami 30. júna 2018.

TurkStream

V nadväznosti na avizované zrušenie projektu South Stream v hodnote 45 mld. USD, v decembri 2014 podpísali ruský prezident V. Putin s tureckým prezidentom R. T. Erdoğanom Memorandum o porozumení k výstavbe plynovodu TurkStream. V dôsledku napätých turecko-ruských vzťahov po zostrelení ruského stíhacieho bombardéru Tureckom na turecko-sýrskej hranici 24. 11. 2015 Rusko prerušilo rokovania o spoločnom projekte výstavby plynovodu Turkish Stream. V novembri 2016 došlo k normalizácii vzťahov a došlo k začiatku realizácie stavebných prác. Implementácia projektu prebieha podľa plánovaného harmonogramu a plynovod bude uvedený do prevádzky v roku 2019 s inštalovanou kapacitou 15,75 mld. m³ v každom z dvoch potrubí. Projekt bol pozmenený v roku 2014 od vypuknutia ukrajinskej krízy (pôvodná trasa bola plánovaná cez BG) a následne pozastavení od zostrelenia RU stíhačky. Plynovod TANAP bude napojený na plynovod TAP (Trans Adriatic Pipeline) a z TR povedie cez Grécko a Albánsko do Talianska. Polovica výstavby podmorskej časti plynovodu TurkStream už je dokončená. Spoločnosť South Stream Transport BV, dcérska spoločnosť Gazpromu, ktorá je zodpovedná za výstavbu plynovodu oznámila, že už položila celkovo viac ako 930 kilometrov potrubia na morskom dne Čierneho mora. TurkStream bude mať dve potrubia s kapacitou 15,75 mld. kubických metrov plynu za rok v každom potrubí.

c) Veda, výskum a vývoj, inovácie

Turecko v roku 2017 do výskumu a vývoja investovalo 29,8 mld. TRY (8,17 mld. USD). Hrubé domáce výdavky na výskum a vývoj (GERD) sa v roku 2017 zvýšili o 21,2% a v pomere k HDP GERD Turecka predstavoval 0,96 %, v porovnaní v roku 2016 to bolo 0,94 %. TR vláda má cieľ tento podiel navýšiť až na 3 % HDP do roku 2023.

Najväčší podiel na výdavkoch na výskum a vývoj mali súkromné spoločnosti 49,4 %, nasledovala verejná správa s 33,6 %, vyššie vzdelanie s 13,3 %, zahraničné fondy s 3,5 % a iné národné zdroje s 0,1 %.

celkový počet zamestnancov na plný úväzok v oblasti výskumu a vývoja vzrástol medziročne o 12 % na 136 953 zamestnancov.

Pokiaľ malo Turecko v roku 2002 len 3 technologické parky, v roku 2010 už existovalo 20 plne funkčných technologických parkov. Parky sú zriaďované na základe zákona o rozvoji technologických zón prijatého v roku 2001, ktorý umožňuje priame efektívne prepojenie univerzít, výskumnej základne a výrobnjej sféry. Jeden z najväčších a najmodernejších parkov, líder R&D a inovačných technológií, ARI Teknokent v Istanbule je umiestnený v areáli Istanbulskej technickej univerzity (ITU), má 26 tis. m² plochy a v 6 objektoch vrátane laboratórií je v jeho inkubátore umiestnených 78 malých a stredných firiem, ktoré v úzkej spolupráci s fakultami univerzity pracujú na vyše tisícke R&D projektov s priamymi výstupmi do prototypových riešení a následnej výroby. Vedecí pracovníci ITU sa priamo podieľajú na výskume a technických výstupoch firiem, ktoré si ich podľa potreby pre projekty najímajú a na výsledkoch sa priamo komerčne podieľajú. ARI Teknokent je v súčasnosti už

samofinancovateľný! V inkubátore môžu byť na základe predloženého projektu umiestnené za vopred dohodnutých zvýhodnených podmienok i zahraničné MSP.

- podpora vedy a výskumu - pod záštitou TUBITAKu, Výskumná vedecká a technologická rada (www.tubitak.gov.tr),
- podpora MSP prostredníctvom KOSGEB (Organizácia priemyselného rozvoja malých a stredných podnikov, (www.kobinet.org.tr) napr. konzultácie, testovanie, technologický výskum, informačný networking, miestny ekonomický výskum, tréningové programy, zahraničné cesty do zámorských regiónov, obchodné rozvojové centrá, PC softvér,
- podpora technologických rozvojových zón, vyplývajúca zo zákona 4691 (podpora vzniku technologických parkov s vysokým know-how, technologicky intenzívnou produkciou, vysokým stupňom podnikateľského riadenia).

Spolupráca SAV a TUBITAK vyústila v úspešnú sériu 7 slovensko-tureckých vedeckých fór (ostatné sa konalo v dňoch 12. – 13. novembra 2017 v Gebze, okres Kocaeli v Turecku, nasledujúce sa bude konať 6. – 9. 10. 2019 v SR) z ktorých vzišlo 29 spoločných projektov v rámci viacerých schém spolupráce medzi výskumnými inštitúciami SAV a TUBITAK a výskumnými centrami akademickej obce. Spoločný výskum sa uskutočnil v oblastiach biochémie, neurobiológie, farmakológie, fyziky, seizmológie, elektrotechniky, chémie, molekulárnej biológie, parazitológie, biodiverzity a informatiky. Z ich štruktúry je 23 projektov v schéme COST, jeden v rámci programu Horizont 2020, jeden v rámci UNESCO, jeden ďalší multilaterálny a tri ďalšie bilaterálne projekty.

IV. ZAHRANIČNÝ OBCHOD KRAJINY

---

a) Dovozný a vývozný režim, obchodná prax

Kompetencie slovenského ministerstva hospodárstva zastrešujú v TR viaceré samostatné ministerstvá:

- SANAYI – Ministerstvo hospodárstva;
- ENERJI – Ministerstvo energetiky a prírodných zdrojov;
- DTM - Podsekretariát premiéra pre ZO. Pod DTM kompetenčne spadá Centrum na podporu exportu (IGEME, obdoba nášho SARIO), ktoré poskytuje na pomerne vysokej úrovni široké spektrum služieb pre tureckých exportérov.
- HAZINE - Podsekretariát pre štátnu pokladňu,
- GUMRUK - Ministerstvo ciel a obchodu;

Zahraničný obchod dynamicky rastie, ale rastie i jeho deficit, ktorý sa výrazne premieta do bežného účtu. Colná únia s EÚ a postupná adaptácia na nové podmienky znamenali zásadnú zmenu v zákonoch a predpisoch, nie vždy sa však premietli do praxe. Všeobecne však možno považovať dovozný režim za liberálny a v zásade neexistujú veľké tarifné prekážky dovozu - výnimkou je živý dobytok a mäso, farmaceutické výrobky a niekoľko ďalších komodít. Turecká administratíva v minulých rokoch však často prijímala rôzne prekážky dovozu, pri ktorých sa dovozné procedúry zdržujú, či komplikujú. Väčšinou za takýmito problémami stojí lobovanie tých tureckých firiem, alebo združení, ktorým dovoz vytvára konkurenciu na miestnom trhu.

Základné dokumenty v obchodnom styku medzi našimi krajinami sú po vstupe SR do EÚ i naďalej EUR 1 pre položky pokryté DVO a ATR pre všetky ostatné komodity. ATR v zmysle dohody o colnej únii (na rozdiel od napr. EUR 1 alebo C/O) neprikazuje udávať pôvod tovaru, ale len jeho colný status z pohľadu EÚ, či konkrétny obchodný tovar už bol, alebo nebol v rámci EÚ colne odbavený. Tieto dokumenty musia byť podľa požiadaviek u jednotlivých

komodití sprevádzané ďalšími dokladmi (napr. veterinárnymi, fytoosanitárnymi certifikátmi, GMP u liečiv a pod.). Je potrebné, aby si slovenský vývozca požiadavky v predstihu riadne preveril (najlepšie to môže pre neho urobiť jeho turecký obchodný partner, a to priamo v konkrétnom mieste vstupu tovaru do Turecka). Slovenskí exportéri by mali používať také dodacie parity, u ktorých nebude inkaso ohrozené prípadnými problémami na tureckých colniciach (napr. EXW, FCA, FOB atď.). Informácia o colných procedúrach a reguláciách je na Web stránke <https://www.gtb.gov.tr/>, je tiež možné kontaktovať túto inštitúciu v predstihu e-mailom.

Dovoz potravín a poľnohospodárskych tovarov

Import je podmienený dovoznými licenciami, resp. fytoosanitárnymi certifikátmi. Dovoz alkoholu a tabakových výrobkov môže byť realizovaný len cez firmu Tekel, ktorá je súčasne aj ich distribútorom. Na vybrané tovary (zbrane, hazardný materiál, atď., povolenia od Generálneho direktoriátu bezpečnosti) sú vyžadované dovozné licencie a môžu sa dovážať len autorizovanými dovozcami. Farmaceutické výrobky, organické chemikálie (najmä tie, ktoré sa používajú na výrobu liekov a liečiv, vakcíny, kozmetika, chemikálie používané na čistenie a v potravinárskom priemysle, živé zvieratá a rastliny, hormóny) si vyžadujú povolenia Ministerstva potravinárstva, poľnohospodárstva a chovu dobytká www.tarim.gov.tr Počítače a telekomunikačné zariadenia potrebujú súhlas s dovozom od Telekomunikačného regulačného úradu.

Pri dovoze liekov

V roku 2010 boli zaregistrované ochranné opatrenia/obštrukcie, ktoré vo forme udeľovania licencií na dovoz prijalo ministerstvo zdravotníctva TR. Z aplikovaných opatrení je zrejmé, že TR chce byť „sebestačné“ pri výrobe a distribúcii liekov a snaží sa komplikovanými procedúrami maximálne obmedziť ich dovoz. Požaduje, aby jeho inšpektori mali pred udelením licencie možnosť kontrolovať produkciu v mieste výroby. Má na to, však veľmi malý počet inšpektorov. S Tureckom podpísalo v oblasti zdravotníctva bilaterálne zmluvy 49 krajín, ale žiadna z nich nezahrňuje proces vzájomného uznávania registrácie liekov.

Z netarifných opatrení možno spomenúť platobnú podmienku D/P (Documents against Payment), kde vznikali rozdielnosti v jej ponímaní. Dovážané tovary musia byť preclené do 20 dní, resp. do 45 dní v prípade lodnej dopravy, inak sa môže stať, že budú predané na aukcii, predané na reexport, predané v maloobchode, alebo dokonca zničené. Od roku 2009 pribudla ďalšia prekážka: pri dovoze tovarov z tretích krajín, vyrobených mimo EÚ sa požaduje certifikát zhody od Normalizačného úradu TR, čo obmedzuje dovozy firiem EÚ, ktoré vyrábajú v zahraničí.

Všetci tureckí exportéri musia byť povinne členmi jedného z 13 exportných zväzov. V Turecku existuje povinné členstvo vo zväzoch a komorách.

Citlivé tovary a technológie, ako aj tovary dvojakého použitia sa registrujú na Istanbulskom zväze exportérov kovov a minerálov (IMMIB), ktorý svojim centrálnym mechanizmom monitoruje exportéra, tovar, objem a hodnotu. Na základe jeho rozhodnutia sa posúdi, či tovar bude potrebovať licenciu od Ministerstva národnej obrany.

b) Základná štatistika zahraničného obchodu

Turecký zahraničný obchod rástol hlavne po liberalizácii ZO v osemdesiatych rokoch. Objem zahraničného obchodu sa zvýšil z 10 mld. USD začiatkom osemdesiatych rokov na 82 mld. USD v roku 2000. Objem zahraničného obchodu TR v roku 2018 rástol o 0,05 % a dosiahol 391 mld. USD. Najväčším obchodným partnerom Turecka s 40 % podielom je Európska únia. Zahraničný obchod Turecka dlhodobo vytvára pasívne saldo obchodnej bilancie, ktoré v roku 2018 dosiahlo -55 mld. USD. Vzhľadom k vysokej závislosti Turecka na dovoze energií nie je predpoklad na zmenu tohto trendu. Export TR v roku 2018 rástol o 7 % a dosiahol 168 mld. USD. Do krajín EÚ v roku 2017 smerovalo 44,5 % TR exportu. TR import v roku 2018 dosiahol 223

mld. USD, čo v medziročnom vyjadrení predstavuje pokles o 4,6 %. EÚ má na celkovom importe Turecka 38 % podiel.

Zahraničný obchod Turecka za ostatných 5 rokov

v mld. USD	2014	2015	2016	2017	2018
Export	157,6	143,9	142,6	157	168
Import	242,17	207,2	198,6	233,8	223
Obrat	399,8	351,1	341,2	390,8	391
saldo	-84,6	-63,3	-56	-76,8	-55

Problematiku zón voľného obchodu (ZVO) v Turecku upravuje zákon č. 3218 z r. 1985. Zóny voľného obchodu spadajú do kompetencii DTM - Podsekretariátu premiéra pre ZO, sú umiestnené zväčša pri prístavoch, diaľničných uzloch, alebo letiskách. Zvláštnosťou tureckých zón voľného obchodu je možnosť predaja tovaru na domáci trh za poplatok 0,5% z transakcie pričom nejedná o procedurálne cenové obmedzenia, obmedzenia štandardov, alebo kvality. Infraštruktúra v ZVO je porovnateľná s medzinárodnými ZVO. Ide o nasledovné ZVO: Adana-Yumurtalik Free Zone (Ceyhan-[Adana](#)) vznikla v roku 1999, [Aegean](#) Free Zone (Gazimir-[Izmir](#)) 1990, Antalya Free Zone (New Port-[Antalya](#)) 1987, Bursa Free Zone (Gemlik-[Bursa](#)) 2001, Denizli Free Zone (Cardak-[Denizli](#)) 2001, [Eastern Anatolian](#) Free Zone (Fair area-[Erzurum](#)) 1995, European Free Zone (Corlu-[Tekirdag](#)) 1999, Gaziantep Free Zone (Baspinar-[Gaziantep](#)) 1999, Istanbul [Ataturk](#) Airport Free Zone (Yesilkoy-[Istanbul](#)) 1990, Istanbul Leather and Industry Free Zone (Tuzla-[Istanbul](#)) 1995, Istanbul Stock Exchange Free Zone (Emirgan-[Istanbul](#)) 1997, Istanbul [Thrace](#) Free Zone (Catalca-[Istanbul](#)) 1998, Izmir Menemen Free Zone (Menemen-[Izmir](#)) 1998, Kayseri Free Zone ([Kayseri](#)) 1998, Kocaeli Free Zone (Golcuk-[Kocaeli](#)) 2001, Mardin Free Zone ([Mardin](#)) 1995, Mersin Free Zone ([Mersin](#)) 1987, Rize Free Zone ([Rize](#)) 1998, Samsun Free Zone (Port-[Samsun](#)) 1998, Trabzon Free Zone (Port-[Trabzon](#)) 1992, Tubitak [Marmara](#) Research Center Technology Free Zone (Gebze-[Kocaeli](#)) 2002. Podrobnejšie informácie sú dostupné na <http://www.economy.gov.tr>.

c) Tovarová štruktúra zahraničného obchodu v členení vývoz/dovoz

Prehľad najvýznamnejších položiek TR exportu

(v mld. USD)	HS	Názov	2016	2017	2018
1.	87	Vozidlá iné ako koľajové	19,8	23,9	26,8
2.	84	Jadrové reaktory, kotly, stroje	12,4	13,8	15,8
3.	72	Železo a oceľ	6,2	8,2	11,6
4.	61	Pletené a háčk. odevy	12,2	10,9	9,1
5.	85	Elektr. stroje a zariadenia	7,8	8,1	8,7
6.	71	Perly, drahokamy, drahé kovy	8,9	8,8	7,2
7.	73	Výrobky zo železa a ocele	5	5,6	6,5
8.	62	Nepletené odevy a dop.	5,8	6	6,3
9.	39	Plasty a výrobky z nich	5	5,5	6
10.	27	Minerálne palivá a oleje	3,9	4,3	4,4
		Export celkom	142,6	157	168

Prehľad najvýznamnejších položiek TR importu

(v mld. USD)	HS	Názov	2016	2017	2018
1.	27	Minerálne palivá a oleje	27,2	37,2	43
2.	84	Jadrové reaktory, kotly	27,3	27,2	25,8
3.	72	Železo a oceľ	12,6	16,8	18,4
4.	85	Elektr. stroje a zariad.	20,1	21,2	16,6
5.	87	Vozidlá iné ako koľajové	17,8	17,4	13,9
6.	39	Plasty a výrobky z nich	11,6	13,3	12,9

7.	71	Perly, drahé kamene	7,2	17,4	12,6
8.	29	Organická chémia	4,2	5,4	6
9.	90	Optické, fotograf. zar.	4,6	5	4,7
10.	30	Farmaceutické výrobky	4,5	4,5	4,4
		Import celkom	198,6	233,8	223

kompletnú štatistiku zahraničného obchodu Turecka je možné nájsť na stránke Tureckého štatistického inštitútu (TUIK) <http://www.turkstat.gov.tr/>

d) Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu vývoz/dovoz

Prehľad najvýznamnejších obchodných partnerov Turecka v roku 2018

Krajina	Objem (v mld. USD)	Podiel
EÚ	139,6	42,1 %
Rusko	21,5	6,5 %
Čína	20	6 %
USA	17,5	5,3 %
Irak	8,3	2,5 %
Irán	7,9	2,4 %
India	7,3	2,2 %
Južná Kórea	6,2	1,9 %
Spojené Arabské Emiráty	5,9	1,8 %
Izrael	4,8	1,4 %

Prehľad najvýznamnejších exportných trhov Turecka v roku 2018

Krajina	Objem (v mld. USD)	Podiel
Nemecko	16 137 388	9,6
Veľká Británia	11 107 336	6,6
Taliansko	9 560 405	5,7
Irak	8 346 276	5,0
USA	8 304 672	4,9
Španielsko	7 708 465	4,6
Francúzsko	7 286 992	4,3
Holandsko	4 760 826	2,8
Belgicko	3 950 970	2,4
Izrael	3 894 506	2,3

Prehľad najvýznamnejších partnerov Turecka z hľadiska importu v roku 2018

Krajina	Objem (v mld. USD)	Podiel
Rusko	21 989 574	9,9
Čína	20 719 061	9,3
Nemecko	20 407 294	9,1
USA	12 377 681	5,5
Taliansko	10 154 158	4,6
India	7 534 783	3,4
Veľká Británia	7 446 107	3,3
Francúzsko	7 413 025	3,3
Irán	6 931 258	3,1
Južná Kórea	6 343 174	2,8

e) Vývoj zahraničného obchodu so SR za posledných päť rokov (vývoz/dovoz)

Ekonomická spolupráca SR s TR sa v posledných rokoch zameriava hlavne na rozvíjanie oblastí pridanej hodnoty, akými sú presadzovanie technologicky najvyspelejších slovenských firiem na tureckom trhu a spolupráca v oblasti vedy, výskumu a inovácií. **Vzájomná obchodná výmena** mala dlhodobo pozitívny rastúci trend a vytvárala aktívne saldo obchodnej bilancie. Vzájomný obchod má mierne rastúci trend, jeho objem v minulom roku dosiahol 1,2 mld. EUR. Silný prepad líry (TRY) nepriaznivo ovplyvnil exportný potenciál SR a ZO po prvý krát dosiahol pasívne saldo obchodnej bilancie. Export SR do Turecka v roku 2018 dosiahol 550,31 mil. EUR a v medziročnom porovnaní klesol o 25 %, import z TR v roku 2018 dosiahol 659,5 mil. EUR a v medziročnom porovnaní rástol o 28,2 %.

Najviac exportované tovary v roku 2018 boli výrobky v triedach Jadrové reaktory, kotly, stroje, prístroje a mechanické zariadenia ich časti a súčasti (23,2 %), Elektrické stroje a zariadenia, prístroje na záznam zvuku, TV obrazu, ich súčasti (20,6 %), Kaučuk a výrobky z neho (13,6 %), Vozidlá iné ako koľajové, ich časti súčasti a príslušenstvo (10,9 %), Železo a oceľ (6 %), Predmety zo železa alebo z ocele (3,8 %) Plasty a výrobky z nich (3,7 %), Papier a lepenka (3,5 %), Živé zvieratá (2,7 %) a Silice a rezinoidy, kozmetické a toaletné prípravky (1,9 %).

Najviac importované tovary v roku 2018 boli Vozidlá, iné ako koľajové, ich časti a príslušenstvo (26,4 %), Odevy a odevné doplnky, pletené alebo háčkované (16,2 %), Jadrové reaktory, kotly, stroje, prístroje, zariadenia; ich časti, súčasti (7,7 %), Meď a predmety z medi (5,5 %), Predmety zo železa alebo z ocele (4,6 %), Kaučuk a výrobky z neho (4,1 %), Hliník a predmety z hliníka (3,7 %), Plasty a výrobky z nich (3 %), Elektrické stroje, prístroje a zariadenia a ich časti a súčasti (3 %) a Celkom dohotovené textilné výrobky a súpravy (2,8 %).

Prehľad bilaterálneho obchodu za ostatných 5 rokov

v mil. EUR	2014	2015	2016	2017	2018
Export	787,8	816,5	848	734	550,3
Import	463,2	481,6	497,9	515,1	659,5
Obrat	1 251,1	1 298,1	1 345,9	1 249,1	1 209,8
Saldo	324,6	334,9	350,1	218,9	-109,2

V. MARKETINGOVÁ STRATÉGIA

a) Obchodné zvyklosti v teritóriu

Tureckí obchodníci a podnikatelia sa prispôbili európskym štandardom, obchodné zvyklosti sa veľmi nelíšia od nám bežných pravidiel a spoločenských noriem.

Existujú však určité špecifiká, treba predovšetkým rešpektovať určité percento nábožensky založených obchodníkov, ktorí striktnejšie, alebo menej striktne dodržia zásady Islamu (modlenie 5x denne, pôst počas Ramadánu, zákaz konzumácie bravčového mäsa, abstinencia, atď.).

Tureckí obchodníci si stále viac uvedomujú cenu času, preto je potrebné dohodnúť si stretnutie vopred telefonicky, príchod na schôdzku v dohodnutom termíne. Toleruje sa niekoľkokomínútové meškanie napr. z dopravných dôvodov, ale aj v tomto prípade je vhodné informovať o meškaní telefonicky. Požiadavky na balenie, označovanie tovaru, dopravu a klasifikáciu tovaru, ktoré platia v Turecku, ako v asociovej krajine EÚ a členskej krajine colnej únie (s výnimkou agrárnych produktov a služieb), sú zhodné s EÚ.

Pri obchodných rokovaniach je všeobecným zvykom, že predávajúci nadsadí cenu, z ktorej potom v priebehu rokovania postupne spúšťa. Možno preto odporučiť exportérom zo SR, aby postupovali obdobne. Rozhodne sa nemožno spoliehať na to, že navrhovaná cena bude akceptovaná bez pokusu o jej zníženie.

V obchodných vzťahoch sú mimoriadne dôležité osobné kontakty. Väčšina tureckých obchodníkov sa drží zásady, že v obchode je niekedy dôležitejšie získať priateľa ako peniaze, a preto sa snažia dosiahnuť takú dohodu, aby obe strany boli spokojné a obchodné vzťahy sa ďalej rozvíjali. V tomto smere sa mnohí tureckí obchodníci správajú emocionálne - radšej stratia lukratívnu obchodnú príležitosť, než by mali obchodovať s človekom, ktorý im je nesympatický, ktorý ich podviedol, alebo oklamal. V tejto súvislosti treba spomenúť niektoré charakteristické črty tureckej mentality, ktorú charakterizuje až prehnaná pohostinnosť. Na druhej strane je však znateľná veľká hrdosť a odmeranosť v prípade akejkoľvek osobnej urážky, zneváženia náboženského cítenia, urážky Turecka ako krajiny, alebo kritiky zakladateľa Tureckej republiky K. Atatürka.

b) Vyhodnotenie odbytových možností SR

SR a TR sú aj napriek rozdielu vo veľkosti oboch krajín rovnocennými partnermi v mnohých oblastiach – v inováciách, vo vyspelých technológiách, vo vedeckom výskume a v schopnosti aplikovať najnovšie výsledky vedecko-technického výskumu do priemyselnej praxe. V slovenskom exporte sa prejavuje tendencia nárastu exportu tovaru s vyššou pridanou hodnotou.

Export tovaru zo SR do Turecka vo viacerých položkách kopíruje exportnú štruktúru slovenského priemyslu. 5 najviac exportovaných komodít tvorí takmer 80 % slovenského exportu do Turecka. Členstvo TR v Colnej únii (v nepoľnohospodárskych tovaroch) a kompatibilita obchodných možností na trhoch oboch krajín však poskytuje dostatočný priestor na udržanie rastúcej tendencie slovenského exportu do Turecka, ako i na rast celkového objemu obchodnej výmeny v bilaterálnej relácii.

Napriek pozitívnym výsledkom v obchodnej spolupráci za ostatné roky, dosiahnutý objem obchodnej výmeny nezodpovedá možnostiam oboch krajín a kapacity ich ekonomík. Turecko je z dlhodobého výhľadu pre Slovensko bezpochyby zaujímavý a perspektívny trh. Ide o blízky a dosiahnuteľný trh pre stredné a malé podniky. Za perspektívne sektory pre slovenských podnikateľov možno považovať energetiku, automobilový priemysel, strojárstvo, chemický priemysel, spotrebnú elektroniku, ekológiu a poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel. Medzi najperspektívnejšie oblasti exportu do TR patria elektrárenské kotly, energetické stroje a zariadenia, pretože TR rozvíja a rekonštruuje voju energetickú základňu, obrábacie stroje, náradie a zariadenia pre priemyselnú výrobu, ktorá v TR rastie, železo a oceľ, najmä špeciálne a stavebné ocele a plechy pre automobilovú výrobu, automobily a komponenty, vzhľadom na komplementárne možnosti výroby v oboch krajinách existujú dobre subkontraktačné možnosti dodávok súčiastok a komponentov najmä pre osobné a úžitkové automobily a poľnohospodárske stroje, plasty a výrobky z nich, príslušenstvo k nábytku, fólie, výrobky na balenie, alebo prepravu tovaru, stolový a kuchynský riad, polyméry propylénu, polyméry etylénu, polyacetáty, rúry, rúrky, hadice, podlahové krytiny a výrobky organickej chémie.

c) Marketingová stratégia pri vývoze do teritória

Marketingová stratégia pri vývoze do Turecka závisí vo veľkej miere od druhu ponúkaného tovaru. Pri spotrebnom tovare (hotových výrobkoch) je potrebné počítať so zvýšenými nákladmi na uvádzaciu reklamu, pretože existujúca konkurencia domácich výrobcov (často vyrábajúcich tovar v zahraničnej licencii) i zahraničných exportérov je mimoriadne dravá.

U dovážaných vozidiel a mechanizmov je potrebné zabezpečiť kvalitný a rýchly servis, údržbu, dodávky náhradných dielov. Uvedené je možné dosiahnuť len vybudovaním zastúpenia firmy v krajine.

Pri vstupe na turecký trh je vhodné k prvým kontaktom využiť služby rozsiahlej siete profesionálnych a regionálnych združení a asociácií. Ide hlavne o regionálne obchodné komory, priemyselné komory, únie výrobcov a podnikateľov, združenia malých a stredných firiem a profesionálne podnikateľské združenia. Povinné členstvo v komorách a veľkosť krajiny poskytuje ich široké spektrum.

Využitie služieb miestneho zástupcu sa jednoznačne odporúča v prípade technicky a marketingovo náročnejších komodít, vstupu do štátnych zákaziek, súťaží vyhlásených štátnymi firmami, pri spolupráci smerujúcej k výrobnjej kooperácii, alebo predaju/nákupu licencie, či pri zámere trvalej spolupráce na tržných trhoch. V niektorých prípadoch je vhodnou alternatívou vyslanie vlastného experta do teritória.

Zapojenie sa do výberových konaní – verejného obstarávania je zložitú. Tieto procesy sú poznamenané určitou netransparentnosťou, termíny sa často aj niekoľkokrát posúvajú, nie je výnimkou ani zrušenie výsledkov tendra po vybratí najvhodnejšieho uchádzača, alebo dokonca aj po podpise kontraktu. V TR existuje Úrad verejného obstarávania (PPA – Public Procurement Authority), ktorý je finančne a administratívne nezávislým regulačným orgánom, zodpovedným za reguláciu a monitorovanie systému verejného obstarávania (www.kik.gov.tr).

d) Praktické informácie pre exportéra a importéra

Možnosti získania informácií o firme sú dosť limitované, nakoľko neexistuje centrálny internetový register firiem. Určité referencie o firme sa môžu získať v príslušnej obchodnej komore, či združení.

Podmienky zriadenia spoločnosti, formy spoločností a zákonnú úpravu je možné nájsť na stránke Agentúry na podporu investícií <http://www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/investorsguide/Pages/EstablishingABusinessInTR.aspx>

Pri platobných operáciách pri vývoze (pokiaľ nie je možné zabezpečiť platbu vopred) je vhodné používať potvrdený, neodvolateľný akreditív, alebo bankovú garanciu. Podnikatelia môžu využiť produkty Eximbanky www.eximbanka.sk a Slovenskej záručnej banky www.szrb.sk.

Obchodné spory sa odporúča riešiť dohodou. Pokiaľ k dohode nedôjde, výsledok sa podriadi rozhodnutiu príslušného súdu uvedeného v kontrakte. V Turecku existuje obchodný súd v každom okresnom meste. Je kompetentný k riešeniu všetkých obchodných sporov firiem majúcich sídlo v príslušnom okrese. Zoznam renomovaných právnických firiem je dostupný na www.hg.org/firms-turkey.html.

Výstavy a veľtrhy sú dôležitou platformou pre prieskum trhu, spoznanie konkurencie, ako aj nadviazanie nových a udržiavanie existujúcich kontaktov. Uvedená forma prezentácie v TR býva zväčša cenovo dostupná. Keďže v TR je dôležitý osobný kontakt, je vhodné aby sa obchodní partneri zo SR stretávali s TR partnermi aj na veľtrhoch. Uvedené neznamená, že slovenský subjekt musí mať svoj vlastný stánok. Vhodná je účasť ako pasívna (návšteva veľtrhu bez vlastného stánku), tak aj aktívna (účasť slovenskej firmy na veľtrhu s vlastným stánkom). Každý rok sa koná veľké množstvo podujatí, ale pravidlom ostáva, že pri výbere výstavy/veľtrhu sa treba zamerať na medzinárodné veľtrhy a výstavy (s viac ročnou tradíciou) a najmä vo veľkých mestách ako sú Istanbul, Izmir a Ankara. Zoznam týchto podujatí je na webových stránkach vládnej organizácie pre podporu exportu IGEME – www.igeme.org.tr. Dôležité výstavniská celoštátneho významu sa nachádzajú v Istanbule, sú to CNR www.cnrexpo.com, resp. TUYAP www.tuyap.com.tr.

Občania SR cestujúci do Turecka sa na obchodné, alebo turistické účely môžu v TR zdržať **90 dní bez nutnosti víz**.

Priame **letecké spojenie** existuje z Košíc a z Viedne (do Istanbulu, menej často do Ankary). Do iných miest v TR možno pokračovať vnútroštátnymi linkami z Istanbulu. V Istanbule sa nachádzajú dve letiská: jedno v Európskej časti (IST-Atatürkovo letisko, cca 25 km od centra mesta na námestie Taksim) a druhé (zväčša pre nízkonákladové spoločnosti – Sabiha Gokcen (SAW, cca 53 km od centra mesta na námestie Taksim). Z oboch letísk premáva autobus spoločnosť Havataş, www.havas.com.tr do centra mesta (Taksim), poplatok za autobus predstavuje v prepočte cca 5 EUR, za batožinu sa neplatí.

V Istanbuli a Izmiri je hustá sieť mestskej a medzimestskej lodnej prepravy, najmä www.ido.com.tr.

Vlaková sieť existuje, ale nie je hustá ako v iných európskych krajinách. Viac na Web štátnych železníc www.tcdd.gov.tr. Mestská doprava je organizovaná vo veľkých mestách mestskou správou a paralelne premávajú aj autobusy súkromných spoločností. Cena jedného neprestupného lístka predstavuje 4 TL.

V celom Turecku existuje **hustá sieť taxíkov**, jednotne označených žltou výraznou farbou, pričom ŠPZ sú viditeľné aj na streche vozidla. Tarifa pri nástupe sa pohybuje od 2 - 3 TL počas dňa (do polnoci a 4 – 5 TL v noci, pričom 1 km sa pohybuje od 1,50 TL do 2,00 TL). Treba však zohľadniť aj čas prepravy, v prípade dopravnej zápchy všetko registruje taxameter.

Slušné **ubytovanie v hoteli** možno nájsť už od 70 USD za noc. Ceny 5-hviezdičkových hotelov sa pohybujú od 180-300 USD za noc. Stravovanie v reštauráciách a hoteloch je na vysokej úrovni s bohatým výberom chutne pripravených jedál.

Zdravotné zabezpečenie v štátnych zariadeniach je na podobnej úrovni ako v SR, na vysokej úrovni je v súkromných zariadeniach, kde je však pomerne nákladné (napr. ošetrenie zubného kazu stojí zhruba 100 USD, jeden deň pobytu v nemocnici zhruba 250 USD, bežná konzultácia u odborníka sa pohybuje od 50-80 USD). Pri ceste do TR nie je povinné žiadne očkovanie, odporúča sa však očkovanie proti hepatitíde typu B. Pri cestách do teritória sa odporúča v SR komerčne pripoistiť.

Sviatky sa v TR delia na oficiálne, národné a náboženské. Oficiálne sviatky (voľno, oslavované každoročne): 1. január Nový rok. Národné sviatky (voľno, oslavované každoročne): 23.apríl - Deň národnej suverenity a deň detí, 19. máj - Pamätný deň Atatürka a deň mládeže a športu, 30.august - Deň víťazstva, 29.október - Deň republiky.

Náboženské sviatky počas roka (zväčša voľno): Šeker Bayrami – 3 dni (hneď po Ramadáne), následne Kurban Bayrami – 4 dni (70 dní po ukončení mesiaca Ramadán). Počas Ramadánu nie je vhodné pozývať (ani po západe slnka) partnerov na večeru, nakoľko majú rodinné podujatia, rovnako citlivo je nutné postupovať pri konzumácii nápojov a jedla (aj počas dňa do západu slnka), nakoľko mnohí podnikatelia dodržiujú Ramadán (prísnejšie, alebo menej prísne). Viac na www.allaboutturkey.com

Časový posun: SEČ + 1 hodina

Telefonické spojenie: Predvoľba je 0090 + kód mesta (Ankara 312, Istanbul 212 alebo 216) + číslo účastníckej stanice. Pri telefonovaní na prenosný telefón: predvoľba 0090 + číslo prenosného telefónu (bez prvej nuly). Cestovatelia, pokiaľ budú chcieť používať tureckú SIM kartu vo svojom mobile, si musia zaregistrovať svoj mobilný telefón v predajniach Turkcellu. V opačnom prípade bude po niekoľkých hodinách ich zahraničný mobilný telefón zablokovaný.

Úrady a štátne inštitúcie majú od 1. 11. 2011 **pracovný čas** v pondelok až piatok od 8:00 do 17:00 hod. Väčšina obchodov a nákupných centier je otvorená do 22:00 hod., vrátane víkendových dní. Banky zväčša pracujú do 17:00, v nákupných centrách zväčša do 21:00 hod.

Dôležité telefónne čísla: 155 - polícia, 112 - prvá lekárska pomoc, dopravná automobilová asociácia T TOK v Ankare: 0312/2228723, v Istanbuli: 0212/2828140

Generálny konzulát v Istanbuli: 0212 317 9430, Veľvyslanectvo v Ankare: 0312 467 5075.

Dátum: 31. 5. 2019